

HOẠT ĐỘNG ỨNG PHÓ VỚI HẠN HÁN CỦA NGÀNH Y TẾ NINH THUẬN NĂM 2016

Hà Văn Như¹, Lưu Quốc Toàn¹, Nguyễn Xuân Trường², Hoang Văn Nhật², Nguyễn Anh Sơn²,
Lê Minh Định³, Lê Trọng Lưu³, Nguyễn Nhị Linh⁴, Nguyễn Đình Ngọc⁴

TÓM TẮT

Hạn hán năm 2015-2016 là đợt hạn hán trầm trọng nhất ở Ninh Thuận kể từ năm 2005, gây ảnh hưởng lớn đến đời sống và sức khỏe của người dân. Nghiên cứu này mô tả thực trạng ứng phó với hạn hán của ngành Y tế tỉnh Ninh Thuận. Kết quả cho thấy nhiều hoạt động ứng phó với hạn hán đã được ngành Y tế thực hiện. Phòng chống dịch bệnh cho cộng đồng là hoạt động nổi bật, bao gồm giám sát dịch bệnh, truyền thông giáo dục sức khỏe về sử dụng nước sạch, vệ sinh cá nhân, vệ sinh môi trường và các biện pháp chống nắng nóng bảo vệ sức khỏe người dân. Công tác khám chữa bệnh cho người dân cũng được tăng cường tại bệnh viện cũng như tại cộng đồng. Hoạt động ứng phó hạn hán của ngành Y tế được triển khai khi có hạn hán xảy ra và khi có chỉ đạo của chính quyền và ngành Y tế. Công tác chuẩn bị sẵn sàng, nâng cao năng lực ứng phó hạn hán của ngành Y tế còn nhiều hạn chế. Ngành Y tế chưa có kế hoạch ứng phó hạn hán, hoạt động nâng cao năng lực ứng phó hạn hán của ngành Y tế chưa được thực hiện. Ngành Y tế Ninh Thuận cần tăng cường năng lực ứng phó hạn hán thông qua xây dựng kế hoạch ứng phó với hạn hán của ngành từ tỉnh đến huyện và xã; tập huấn nâng cao kiến thức, kỹ năng ứng phó với hạn hán cho cán bộ y tế.

Từ khóa: Hạn hán, ngành Y tế, Ninh Thuận, ứng phó hạn hán.

SUMMARY:

THE COPING ACTIVITIES OF HEALTH SECTOR TO THE DROUGHT IN NINH THUAN PROVINCE 2016

A serious drought event happened in 2015 and 2016 in Ninh Thuan province that caused serious social life

and health effects. Series of responses to the event have been implemented by the health sector of Ninh Thuan, aiming to minimize health impacts of the drought and protect the community health. The response activities include epidemic surveillance and prevention, supervision of water quality, provision of health communication and education to communities, provision of health care services for the affected communities. There was not any evidence of health sector's preparation for response to severe drought has been found. Therefore, improvement of preparation for response to drought in particular and to natural disaster in general, including develop drought response plan, provision of training health staff and drilling and other preparations should be implemented by the health sector.

Key words: Response to drought, Ninh Thuan province, department of health.

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Việt Nam chịu ảnh hưởng của hầu hết các loại thiên tai liên quan đến khí hậu. Trong bối cảnh biến đổi khí hậu toàn cầu, hạn hán nặng đã xảy ra tại một số tỉnh của Việt Nam, gây thiệt hại nặng về kinh tế, ảnh hưởng đến đời sống và sức khỏe của cộng đồng bị ảnh hưởng. Trong giai đoạn 2014 – 2016 có nhiều tỉnh tại Việt Nam bị hạn hán nặng. Tính đến tháng 04 năm 2015, một số tỉnh miền Trung và Tây Nguyên, trong đó Ninh Thuận là tỉnh bị ảnh hưởng nặng nhất. Đây là năm hạn hán trầm trọng nhất ở Ninh Thuận kể từ năm 2005. Theo báo cáo của Ủy Ban nhân dân (UBND) tỉnh Ninh Thuận, tính đến giữa tháng 4 năm 2015, gần 6 tháng Ninh Thuận không có mưa, trong khi đó lượng mưa năm 2014 chỉ bằng 60% so với lượng mưa trung bình hàng năm[2]. Ngày 14/3/2016, UBND tỉnh

1. Trường ĐH Y tế Công cộng

2. Văn phòng Bộ Y tế

3. Sở Y tế Ninh Thuận

4. CDC Ninh Thuận

Tác giả chính Hà Văn Như, email: hvn@huph.edu.vn

Ninh Thuận đã Quyết định công bố thiên tai do hạn hán diễn ra tại một số địa phương của tỉnh từ ngày 01/3/2016. Theo Quyết định các địa phương chịu thiệt hại do hạn hán bao gồm: Huyện Ninh Hải (05 xã); huyện Ninh Phước (01 xã); huyện Ninh Sơn (06 xã); Thuận Bắc (06 xã); huyện Bác Ái và huyện Thuận Nam[3].

Do hạn hán xảy ra từ từ, thường không gây hậu quả trực tiếp tới sức khỏe (từ vong, chấn thương) như các loại thiên tai khác, tuy nhiên hạn hán có thể ảnh hưởng nghiêm trọng đến điều kiện sống và sức khỏe của con người. Thiếu nước sinh hoạt và sản xuất là hiện tượng phổ biến tại các vùng bị hạn hán. Thiếu nước sinh hoạt, đặc biệt là nước ăn uống có thể gây ra nhiều nguy cơ đối với sức khỏe của cộng đồng. Do không đủ nước cung cấp cho các nhu cầu của cơ thể con người, mặt khác vì thiếu nước, cộng đồng có thể phải sử dụng nguồn nước không hợp vệ sinh dẫn đến các nguy cơ mắc bệnh lây truyền qua đường nước. Nghiên cứu này mô tả hoạt động ứng phó, bảo vệ sức khỏe cộng đồng của cộng đồng ngành Y tế Ninh Thuận, làm cơ sở cho các nghiên cứu tiếp theo sâu hơn và đề xuất khuyến nghị nhằm tăng cường năng lực ứng phó với hạn hán của ngành Y tế, góp phần giảm thiểu các tác động sức khỏe của cộng đồng bị ảnh hưởng.

II. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Thiết kế nghiên cứu: Nghiên cứu định tính.

Thời gian và địa điểm: Nghiên cứu được thực hiện trong tháng 7 năm 2019 tại 04 xã bị hạn hán nặng nhất, bao gồm xã Phước Tiến và xã Phước Thành huyện Bác Ái; xã Hòa Sơn và Mỹ Sơn huyện Ninh Sơn, tỉnh Ninh Thuận.

Đối tượng nghiên cứu:

- Cán bộ y tế: Đại diện lãnh đạo Sở Y tế, Trung tâm Kiểm soát bệnh tật (CDC); đại diện lãnh đạo Trung tâm y tế (TTYT) huyện, và Trạm y tế (TYT) xã.

- Đại diện lãnh đạo Ủy ban nhân dân (UBND) xã.

- Đại diện người dân: Trưởng thôn/bản, đại diện Hội phụ nữ xã, đại diện Đoàn Thanh niên Cộng sản Hồ Chí Minh (TNCS) xã và đại diện Hội người cao tuổi xã.

Phương pháp thu thập số liệu: Phương pháp phỏng vấn sâu (PVS) và thảo luận nhóm (TLN) với đối tượng nghiên cứu được sử dụng để thu thập thông tin. Tổng số 11 cuộc PVS đối tượng nghiên cứu (ĐTNC) đã được thực hiện. Tổng số bốn cuộc TLN đã được thực hiện tại nhà sinh hoạt cộng đồng của thôn.

Phân tích số liệu: Các băng ghi âm PVS và TLN được gõ, đánh máy dưới dạng văn bản, mã hóa thông tin

theo chủ đề nghiên cứu. Nội dung nghiên cứu được phân tích và tổng hợp theo chủ đề và trích dẫn minh họa cho kết quả nghiên cứu.

Vấn đề đạo đức nghiên cứu: Nghiên cứu đã được Hội đồng Đạo đức trong nghiên cứu y sinh Trường Đại học Y tế Công cộng thông qua (QĐ số 371/2018/YTCC-HD38).

III. KẾT QUẢ VÀ BÀN LUẬN

3.1. Hoạt động ứng phó với hạn hán của chính quyền các cấp

Kết quả nghiên cứu cho thấy các đối tượng có nhận định chung là Chính quyền các cấp, ngành Y tế và những ban ngành khác đã triển khai nhiều hoạt động ứng phó với hạn hán, nhằm giảm tối đa tác động của hạn hán tới đời sống và sức khỏe của cộng đồng.

Chính phủ: Chính phủ đã cử nhiều đoàn công tác đến thăm và chỉ đạo công tác chống hạn, tập trung các giải pháp trước mắt bảo đảm cung cấp nước sạch và lương thực cho người dân. Giải pháp lâu dài, củng cố và nâng công suất hệ thống hồ chứa nước và hệ thống thủy lợi của tỉnh, đặc biệt của các huyện trọng điểm. Chính phủ đã cấp 172 tỉ đồng riêng cho hoạt động phòng chống khô hạn.

Khi hạn hán xảy ra, cả hệ thống chính trị và chính quyền các cấp từ Trung ương đến địa phương đã có những ứng phó kịp thời và hiệu quả, bao gồm:

- Chỉ đạo của Chính phủ đối với tỉnh về triển khai các hoạt động ứng phó với hạn hán, nhằm bảo vệ đời sống của người dân, an ninh và an toàn xã hội.

- Chính phủ đã cấp gạo dự trữ để tỉnh cấp cho người dân, không để người dân bị thiếu lương thực.

- Chính phủ cấp kinh phí thực hiện các dự án thủy lợi, chuyển đổi vật nuôi, cây trồng.

- Chính quyền và Sở Nông nghiệp và Phát triển nông thôn (NN&PTNT) đã cung cấp giống cây trồng, vật nuôi cho người dân.

Một đại diện UBND huyện cho biết: “*Chính phủ đã rất quyết liệt chỉ đạo chính quyền tỉnh, huyện và tôi thăm và chỉ đạo trực tiếp tại huyện này, đi thăm một số xã nữa. Phó Thủ tướng và Bộ trưởng Bộ NN&PTNT đã về thăm và chỉ đạo tại tỉnh cũng như đến tận huyện và một số xã trọng điểm*” (PVS01).

UBND Ninh Thuận: UBND tỉnh đã chỉ đạo các huyện, ban ngành thực hiện các biện pháp ứng phó với hạn hán. UBND tỉnh đã chỉ đạo quân đội, công an tỉnh phối hợp với chính quyền huyện, xã triển khai cấp nước sinh hoạt và lương thực cho người dân ở những vùng thiếu nước sinh hoạt và không sản xuất được lương thực.

UBND huyện và xã: UBND các huyện và xã thực hiện chỉ đạo của UBND tỉnh và của Chính Phủ đã phối hợp với các bên liên quan triển khai các hoạt động hỗ trợ lương thực, nước sinh hoạt và sửa chữa, nâng cấp và làm mới một số công trình thủy lợi nhằm tăng cường cung cấp nước cho

người và vật nuôi. Những hoạt động ứng phó này đã giúp giảm tác hại của hạn hán tới đời sống và sức khỏe của cộng đồng. Một đại diện người dân nói “Người dân ở xã tôi được bộ đội chở nước đến cấp tận nơi 2 lần một tuần, được xã cấp gạo trong thời gian bị hạn hán mất mùa” (TLN01)

Xe của quân khu 5 cấp nước sạch cho người dân Ninh Thuận

Nguồn: Báo Ninh thuận

3.2. Hoạt động ứng phó với hạn hán của ngành Y tế

Kết quả PVS đại diện lãnh đạo các cấp cho thấy ngành Y tế Ninh Thuận đã tích cực triển khai nhiều hoạt động ứng phó với hạn hán. Những hoạt động chủ yếu tập trung vào phòng chống dịch bệnh, khám chữa bệnh, chăm sóc và bảo vệ sức khỏe người dân, đặc biệt ưu tiên tại những huyện, xã bị ảnh hưởng nặng bởi hạn hán. Một đại diện lãnh đạo Sở Y tế cho biết “Sở Y tế thực hiện nghiêm chỉ đạo của Chính phủ và Bộ Y tế về việc triển khai các nhiệm vụ của ngành Y tế tỉnh, trọng tâm là giám sát và phòng chống dịch bệnh trong hạn hán, đảm bảo công tác khám chữa bệnh cho người dân” (PVS01).

Hoạt động phòng chống dịch bệnh: Đã được ngành Y tế triển khai tích cực trong toàn tỉnh và là một ưu tiên hàng đầu trong hạn hán. Sở Y tế đã triển khai những hoạt động chính sau đây:

- Thực hiện chỉ đạo của Chính phủ, chỉ đạo của Bộ Y tế triển khai các hoạt động phòng chống dịch bệnh và bảo vệ sức khỏe của nhân dân vùng hạn hán trong toàn tỉnh;
- Sở Y tế đã thành lập đoàn kiểm tra giám sát trực tiếp các huyện, xã chịu tác động của hạn hán để chỉ đạo trực tiếp sát với thực tế;
- Chỉ đạo TTYT dự phòng tỉnh (nay là CDC) thực hiện giám sát và phòng chống dịch bệnh, trong đó đặc biệt là kiểm soát vệ sinh nguồn nước, giám sát chất lượng nước được cung cấp, vệ sinh môi trường.

Trung tâm CDC là đơn vị trực tiếp triển khai kế hoạch kiểm soát và phòng chống dịch bệnh của tỉnh. Giám sát chất lượng nước ăn uống bằng xét nghiệm các chỉ số vi sinh và Clo. Một đại diện CDC cho biết: “CDC tỉnh có trách nhiệm xét nghiệm kiểm tra chất lượng nước được các đơn vị cung cấp cho người dân. Xét nghiệm 2 tiêu chuẩn là vi sinh và dư lượng Clo.” (PVS03). Mặc dù nguy cơ dịch bệnh cao trong mùa hạn hán năm 2015-2016, tuy nhiên công tác phòng chống dịch được triển khai hiệu quả nên không có dịch bệnh xảy ra trong địa bàn tỉnh Ninh Thuận “không, trong thời gian hạn hán nặng, năm 2015 đến 2016 trong toàn tỉnh không có vụ dịch nào xảy ra” (PVS02).

Kiểm soát chất lượng nước, hướng dẫn người dân sử dụng nước sạch được thực hiện thường xuyên tại tất cả các huyện, xã bị thiếu nước sạch. Một đại diện TTYT huyện cho biết “Trung tâm CDC tỉnh thường xuyên chỉ đạo và cùng TTYT huyện về các xã để kiểm tra nguồn nước được cộng đồng sử dụng, hướng dẫn người dân sử dụng nước hợp vệ sinh, không sử dụng nguồn nước ao hồ bị ô nhiễm” (PVS05).

Công tác truyền thông giáo dục sức khỏe (TTGDSK) cho cộng đồng về phòng chống dịch bệnh và bảo vệ sức khỏe trong hạn hán cũng đã được tăng cường, có sự phối hợp giữa CDC và Trung tâm TTGDSK tỉnh, TTYT huyện và TYT xã. Một cán bộ y tế xã cho biết “Cán bộ y tế của TTYT huyện phối hợp với cán bộ TYT xã thực hiện nhiều buổi nói chuyện về tác hại của hạn hán đối với sức khỏe, hướng dẫn người dân thực hiện một số biện pháp tự bảo vệ sức khỏe và phòng chống dịch bệnh” (PVS10).

Hoạt động TTGDSK cũng được đại diện người dân tái khẳng định “*Bên y tế đã tổ chức những buổi họp dân phổ biến cách vệ sinh phòng chống dịch, nói người dân cần đi khám hoặc báo cho y tế biết nếu có người ốm. Loa truyền thanh của xóm cũng phát bài hướng dẫn người dân không nên lao động khi trời quá nắng nóng...*” (TLN02).

Công tác khám chữa bệnh (KCB) cho người dân: Là một nhiệm vụ thường xuyên của ngành Y tế, trong hạn hán công tác này đã được tăng cường nhằm đáp ứng nhu cầu chăm sóc và bảo vệ sức khỏe người dân. Kết quả nghiên cứu cho thấy hoạt động KCB đã được tăng cường thực hiện tại cộng đồng theo từng đợt “... người dân khi ốm thì đến TYT khám và lĩnh thuốc, có khi lên huyện (BV huyện). Trong năm 2015, 2016 có mấy đợt có đoàn y tế từ tỉnh về tận xóm khám bệnh” (TLN3).

Nhiều nghiên cứu trên thế giới cho thấy hạn hán có tác động đến tâm lý, sức khỏe tâm thần của cộng đồng[5], tuy nhiên kết quả nghiên cứu này cho thấy chưa có hoạt động hỗ trợ tâm lý-sức khỏe tâm thần cho người dân được thực hiện tại Ninh Thuận. Một đại diện lãnh đạo TTYT huyện cho biết “*Ngoài chương trình mục tiêu quốc gia về “Sức khỏe tâm thần cộng đồng”, hiện nay tỉnh Ninh Thuận chưa có cơ quan hay tổ chức nào có những hoạt động, dịch vụ hỗ trợ tâm lý xã hội, sức khỏe tâm thần cho người dân vùng bị hạn hán*” (PVS08).

Như vậy, ngành Y tế cần có những giải pháp hỗ trợ tâm lý-sức khỏe tâm thần, lồng ghép trong kế hoạch ứng phó với hạn hán.

Công tác chuẩn bị sẵn sàng ứng phó với hạn hán của ngành Y tế: Mặc dù nhiều hoạt động ứng phó với hạn hán của ngành Y tế Ninh Thuận được đánh giá tích cực, tuy nhiên đại diện lãnh đạo y tế tỉnh, huyện và xã đều có chung quan điểm là có hạn chế trong việc chủ động ứng phó với hạn hán. Một đại diện lãnh đạo Sở Y tế cho biết “*Sở Y tế chỉ có kế hoạch phòng chống lụt bão. Sở chưa có kế hoạch chi tiết phòng chống hạn hán. Tuy nhiên khi hạn hán xảy ra, Sở Y tế đã thực hiện nghiêm túc chỉ đạo của Bộ Y tế về triển khai các hoạt động tại địa phương*” (PVS01). Điều này cũng được đại diện CDC tỉnh tái khẳng định “*Bên này (CDC tỉnh) thực hiện theo công văn chỉ đạo, làm theo đầu việc. Có đầu việc nhỏ chứ không có kế hoạch tổng thể. Có kế hoạch phòng chống bão lụt chứ chưa có kế hoạch ứng phó với hạn hán*” (PVS03). Một đại diện TTYT huyện cho biết “*các hoạt động của y tế huyện thực hiện theo công văn chỉ đạo của Sở Y tế. TTYT huyện dựa trên chỉ đạo của Sở Y tế để chỉ đạo và tổ chức thực hiện các hoạt động tại tuyến xã. Y tế huyện và xã chỉ thực hiện các hoạt động*

theo chỉ đạo từ tuyến trên thôi” (PVS 05). Như vậy, năng lực phòng chống hạn hán nói riêng và phòng chống thiên tai nói chung cần được tăng cường. Trước mắt, kế hoạch đáp ứng với hạn hán của ngành Y tế cần được xây dựng vì đây là cơ sở để ngành Y tế Tỉnh triển khai hoạt động đáp ứng kịp thời khi có hạn hán xảy ra.

Hạn chế của nghiên cứu: Do đây là nghiên cứu đầu tiên về ứng phó với hạn hán của ngành y tế tại Việt Nam nên việc tìm tài liệu tham khảo để so sánh bị hạn chế. Thiếu so sánh với kết quả các nghiên cứu tương tự dẫn đến kết quả nghiên cứu này chỉ dừng lại ở mô tả những hoạt động ứng phó hạn hán của ngành Y tế. Nghiên cứu được tiến hành 3 năm sau kỳ hạn hán nên việc thu thập số liệu gặp một số khó khăn, một số thông tin định tính bị hạn chế độ tin cậy vì sai số nhớ lại của đối tượng nghiên cứu.

IV. KẾT LUẬN VÀ KHUYẾN NGHỊ

Ngành Y tế tỉnh Ninh Thuận đã triển khai nhiều hoạt động ứng phó với hạn hán, bảo vệ sức khỏe nhân dân, trong đó hoạt động giám sát, phòng ngừa dịch bệnh, giám sát chất lượng nước ăn uống, TTGDSK về vệ sinh cá nhân, vệ sinh môi trường và biện pháp phòng chống nắng nóng cho người dân. Công tác KCB được bảo đảm, đáp ứng được nhu cầu KCB của người dân. Kết quả là không có dịch bệnh lớn xảy ra mặc dù tác động của hạn hán tới đời sống của cộng đồng là rất lớn.

Hạn chế trong ứng phó với hạn hán của ngành Y tế Ninh Thuận là sự chuẩn bị sẵn sàng ứng phó với hạn hán, do đó việc tăng cường năng lực chuẩn bị sẵn sàng ứng phó với hạn hán cần được tăng cường. Ngành Y tế cần xây dựng kế hoạch chuẩn bị sẵn sàng ứng phó với hạn hán, dựa trên kịch bản phù hợp với tình hình của tỉnh; nâng cao năng lực của cán bộ y tế thông qua đào tạo, tập huấn về kiến thức và kỹ năng ứng phó với hạn hán; chuẩn bị phương tiện, trang thiết bị y tế, thuốc và hóa chất cần thiết cho phòng chống dịch, kiểm soát chất lượng nước ăn uống.

Khuyến nghị đối với nhà nghiên cứu: (1) Cần tiếp tục tiến hành các nghiên cứu chuẩn bị và ứng phó với hạn hán của ngành Y tế trong tương lai. Nên tiến hành nghiên cứu có đối chứng, giữa vùng bị hạn hán và không bị hạn hán; (2) Nghiên cứu tác động sức khỏe của hạn hán nói riêng và của thiên tai nói chung với qui mô nghiên cứu rộng hơn và với thiết kế nghiên cứu phù hợp để cung cấp bằng chứng khoa học, giúp cho các nhà quản lý y tế hoạch định chính sách phù hợp, bảo vệ sức khỏe của nhân dân trong vùng hạn hán, thiên tai.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ủy ban Nhân dân tỉnh Ninh Thuận (2015), *cung cấp thông tin tổng hợp về tình hình hạn hán và nhu cầu hỗ trợ trên địa bàn tỉnh, tháng 6 năm 2015.*
2. Ủy ban nhân dân tỉnh Ninh Thuận, tháng 6/2015, *Quyết định về việc công bố thiên tai (hạn hán) xảy ra từ ngày 01/01/2015 trên địa bàn tỉnh Ninh Thuận*
3. Ủy ban nhân dân tỉnh Ninh Thuận, tháng 3/2016, *Quyết định về việc công bố thiên tai (hạn hán) xảy ra từ ngày 01 tháng 3 năm 2016 tại một địa phương trên địa bàn tỉnh Ninh Thuận.*
4. Đặng Thanh Bình, Phan Hoàn, Quý Minh Trung (2016), *Đánh giá tác động của hạn hán thiếu nước đến sản xuất nông nghiệp tại Ninh Thuận, Báo cáo tham luận tại Hội thảo khoa học “Nước và việc làm” ngày 21 tháng 3 năm 2016, truy cập ngày 25 tháng 9 năm 2019 tại <http://kttvntb.gov.vn/Doc.aspx?d=559>.*
5. Tweet Stanke C, Kerac M, Prudhomme C, Medlock J, Murray V. (2013), *Health Effects of Drought: a Systematic Review of the Evidence*, PLOS Currents Disasters. 2013 Jun 5 . Edition 1. doi: 10.1371/currents.dis.7a2cee9e980f91ad7697b570bcc4b004.

